

„Messziről indultunk...”

Vándorbot és ajánlólevél

„...fájdalmak földjéről indultam
álmok országhatárain túlra...”
(Bari Károly verséből)

Nehezen indult a beszélgetés a szegedi járási gyermek- és ifjúságvédelmi munkabizottság legutóbbi összejövetelén. Három község albizottságának vezetője számolt be az elmúlt két év munkájának tapasztalatairól. Amikor elhangzott az indítvány: vitassuk meg a beszámolókat, jó ideig csend volt a teremben. Mígnem valaki megkérdezte: mi indította a baksi községi tanácsot arra, hogy a rendkívüli gyámügyi segélyezésre megállapított, évi 20 ezer forintot összeg mellett „kigazdálkodjon” még egy jelentős summát: 30 ezer forintot a cigány gyerekek érdekében.

Bárkai Mihály — a baksi általános iskola igazgatóhelyettese, a községi gyermek- és ifjúságvédelmi albizottság elnöke:

— Szinte gondoltam, hogy ez a téma szóba kerül a vitában. Egyre több fórumon foglalkoznak a cigány lakosság helyzetével, a különböző vélemények „szembeállítását” gyakran vihart kavart. Sokan türelmetlenek, lemondóan leigyeintenek, amikor az intézkedések eredményeit kellene felsorakoztatni. Mások éppen ellenkezőleg: túlságosan is rózsás képet igyekeznek festeni. Mert az eredményekhez gazdát találni egyáltalán nem nehéz, a sikereket népszerűsítésére mindig bőven akad vállalkozó. Az, amit mi Bakson elérünk, nem csoda, de azt hiszem, nem is lebecsülni való. Tíz év alatt — ha nem is hétértékes léptekkel — de sokat haladtunk előre...

Sorolom Gémes Ferencnek, Baks tanácselnökének azokat az információkat, amelyeknek birtokába jutottam. Türelmesen végighallgat, várja, mit akarok az elmondottakból kisütni. Szemében a kérdés: ebben mi a rendkívüli? 1965-ben meghirdettek egy programot, s annak igyekeztek eleget tenni.

— Hogy a cigány lakosságot segítsük beilleszkedni a társadalomba, ahhoz a munkát a legkisebbeknél, a picik gyerekeknél kell elkezdni. Felnőtt emberek gondolkodásmódján, évszázados beidegződöttségén már igen nehéz változtatni. Ezzel szemben a gyerekek rendkívül fogékonyak; az igényt, a változni akarás „csiráját” bennük kell éltetni. A munka így érlelhet „gyümölcsöt”, de nem egyik napról, nem egyik évről a másikra: talán a mostani óvodások, vagy az utánuk következő generáció életében.

— Kezdetben volt, hogy...
— ...arra törekedtünk, a községi munkaképes cigány lakossága legalább az év felében dolgozzon. Ajánlólevelet írtunk érdekükben az ország különböző részeibe: alkalmazzák őket. Hogy a munkaadók részéről soha nem ütköztünk ellenállásba, azt nem mondhatnám. Most mindenesetre ott tartunk: a cigányok túlnyomó többsége az év java részében dol-

gozik. Van olyan familia, amelynek tagjai közül többen is a helyi téészekben vállaltak munkát, Csurár Istvánné a téesztől ment nyugdíjba.

— A cigányok nagyobb része azonban még mindig nem helyben dolgozik...

— Tavasszal afféle brigádokat alakítanak, s felveszik a vándorbotot. Sokan Bácsalmás környékére járnak, állami gazdaságokba, de jó néhányan dolgoznak a szegedi téészekben is.

— Magukkal viszik a gyerekeket is?

— Régebben majd mindig gyerekeket is vittek, nem számított, hogy az iskolai tanév még javában tart. Aztán sikerült elérnünk, hogy a gyerekeket itthon hagyják a nagyszülőknél. Szorgalmaztuk: adják a kicsiket óvodába, teljes ellátásuk költségét a tanács viseli. Eleinte csak kevesen éltek a lehetőséggel, aztán mind többen kaptak rajta. A ci-

Óvoda és főzőtanfolyam

Hárketz Klára csoportvezető óvónő:

— Mindenki tudja a községben, eleinte milyen nehéz volt a cigány szülőket megnyerni. Ha csak szóba került az óvoda, már jajgattak: „Eszem a szivit, dehogyan adnám én ki a gyerekeket a kezemből.” Megszokták, hogy az apróságok folyton ott nyüzsögnek körülöttük, voltak, akik aggodalmaskodtak: elbutul a gyerek az óvodában.

Gémes Ferenc tanácselnök:
— Felmérést indítottunk a cigány gyerekek helyzetének „feltérképezésére”. Abban, hogy a munkát a gyerekeknél, az óvodásoknál és az iskolásoknál kell elkezdni, elvileg mindenki egyetértett. Azután, amikor szóba került, hogy a cigány gyerekek óvodai és napközi otthonos ellátásának költségét a tanács magára vállalja, alig tudtuk megszavaztatni a költségvetést. Az ellenvetéseket valahogy így fogalmazták meg: „Miért azokat segítjük, akik nem dolgoznak rendszeresen, s elszórják a pénzt?”

— Próbáltuk megmagyarázni, hogy a szülők életviteléről, gondolkodásmódjáról a gyerekek nem tehetnek, s ha nem hozunk áldozatot, eredményt sem várhatunk, időtlen időig a cigány-problémáról beszélhetünk. A költségvetést végül csak elfogadta a tanácsülés.

— Az óvoda 35 gyerekéből 17 cigány. Többségük rendszeresen jár, csak betegség esetén hiányzik — mondja az óvónő. — Persze, ez nem volt mindig így. Sokat kellett győzködni a szülőket: hozták el a gyerekeket. Gondunk volt-eleinte az is, hogy a magyar szülők közül néhányan tiltakoztak a vegyes óvoda ellen. Azután, amikor látták, hogy a sötét bőrű apróságok tiszták, gondozottak, könnyű volt leszerelni őket. A cigányóvodát mindig is szükségmegoldásnak tartottuk, hiszen a cél nem a megosztottság, az elkülönülés érzésének táplálá-

„...a picik gyerekeknél kell elkezdni”

„...sokszor indokolatlan aggodalommal, feleslegesen”

gény gyerekek számára kezdetben külön óvodát nyitottunk. Erre azért volt szükség, hogy megtanulják a magyar nyelvet. Ma már — ha elmegy az óvodába — együtt láthatja a világosszöke gyereket a fekete szemű cigány gyerekekkel. Ezek az apróságok nagyobb eséllyel indulhatnak majd iskolába. Sorsuk alakulását persze ott is figyelemmel kell kísérni, hogy a nyolc általánost minél többen elvégezhessek.

sa. Itt, az óvodában is azon vagyunk, hogy segítsük a cigány gyerekeket felzárkózni a többiekhez. A kicsik közül sok eleinte nem tudott az asztalnál rendesen enni, nem tudta, hogyan kell használni a mosdót.

Az óvónőt kihívják, megbízta hát a fekete szemű **Rostás Ibikét**, helyettesítse, míg távol van. Nem véletlenül a póttöm kislányra esik választása: ő a hangadó a társaságban. Vezényli a játékot, megkezd a verselést, a közös daloláshoz is ki lehet szűrni a hangját.

A körzeti orvos rendelője az óvodától nem messze, ugyanabban az utcában található. Az előtérben vegyesen várakozik cigány és nem cigány, fiatal, öreg és gyerek. Átlagosan 100-an, 120-an fordulnak meg naponta a rendelőben: **dr. Tábori Zoltán** és asszisztensei mindenről panaszkodhatnak, csak unalomról, tétlenségről nem.

Egy cigány asszony vetkőzteti nyolchónapos csecsemőjét, a kiscsikkal soron kívül be lehet menni, persze, ha az embernek sikerül átverekednie magát a tömegben.

Ötödik esztendeje rendelék itt — mondja **dr. Tábori Zoltán**. — Ma már nem az a gondunk, hogy győzködni kell a cigány szülőket: ne várják meg, míg súlyosra fordul a gyerek betegsége, amikor még kicsi a baj, akkor jöjjenek velük orvoshoz! Most, ha csak köhint egyet a gyerek, már szaladnak ide, az is előfordul, hogy indokolatlan aggodalommal, feleslegesen. Ez olyan nagy eredmény, melyre régebben nem is gondolhattunk. Nem hiányoznak a cigány szülők a tanácsadási napokról sem, részt vettek az egészségügyi ismeretterjesztő előadásokon is, sok asszony benevezett a védőnő által meghirdetett főzőtanfolyamra. Egyre kevesebb az elhanyagolt lakás, s ez így van rendjén, hiszen ma már minden cigány család félkomfortos, komfortos otthonban él.

Iskolában és otthon

— Az óvoda megnyitása óta szembetűnő a változás az iskolában is — mondja **Tóth Mária** igazgatónő. — Az óvodai „előképzés” megkönnyíti a pedagógusok dolgát, különösen az első és a második osztályban. Segítenünk kell a cigány gyerekeket, hogy a tanulásban felzárkózzanak a többiek mellé, s lehetőleg minél többen elvégezzék a nyolcadik osztályt. Az iskola 274 gyerekéből 36 a cigány tanulók száma, közülük ötven nyolcadikosok, s hárman továbbtanulásra jelentkeztek.

— Az eredményekben nagy része van annak — folytatja **Bárkai Mihály** igazgatóhelyettes —, hogy a cigány tanulók is napközi otthonos ellátásban részesülnek. Az alsó tagozatban fizetniük sem kell érte, a költségeket a tanácsi támogatásból fedezzük. S ha már napközis a gyerek, biztosított a rendszeres étkezése. Előnye még a napközinek, hogy így a pedagógusok a tanítási időn túl is figyelemmel kísérhetik a kisdíjak szellemi gyarapodását. A rendszeres korrepetálások a hátrányos helyzet felszámolásában segítenek. Az eredmények mellett a gondokról sem hallgathatunk. A cigány tanulók között még elég sokan vannak, akik a többiekénél lassabban haladnak a tanulásban, egy-két évvel később fejezik be a nyolcadik osztályt.

Néhány esztendeje még nehezítette a munkát, hogy a cigány gyerekeket nem látták el a szülők a tanulásban nélkülözhetetlen

tanszerekkel, könyvekkel, füzetekkel. Az iskolában ezért úgy határoztak, hogy az intézményi költségvetésből „lecsípi” azt az összeget, melyen megvásárolhatják a hiányzó tanszereket. Előfordult, hogy a cigány gyerekek elvesztették az újonnan kapott tankönyvet, vagy azért nem tudták elhozni az iskolába, mert otthon a kistestvér szétszakította. A tantestület ilyen esetben úgy döntött, kapjon a gyerek másikat. A döntésnek voltak ellenzői is. A többség véleménye azonban az volt, hogy a gyereket nem lehet „megbűntetni”, az otthoni körülmények miatt, meg aztán, hogyan tanuljon, ha nincs könyve. Ilyen gond ma már nincs, egyrészt azért, mert a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején sikerült minden putrit felszámolni a községben. S a civilizált életkörülményeknek, a normális lakásoknak köszönhetően, most már minden cigány tanulóknak megadatott, hogy otthon is tanuljon, s vigyázzon a holmijára.

Kanalas Katalin 16 éves, tavaly végezte a nyolc általánost.

— Négyes tanuló voltam, szerettem iskolába járni. Először arra gondoltam, hogy továbbtanulok, de megbetegedtem, szívizomgyulladásom volt. Így csak nem jelentkeztem továbbtanulásra, dolgozni fogok. Hogy hol, még nem is tudom. Talán itt a téészen, vagy valahol bent, Szegeden.

OTP-részlet és gigant poszter

A baksi Magyar—Bolgár Termelőszövetkezetben sokan vállaltak munkát a községi cigány lakosságának tagjai közül. Többségük jövedelmekiegészítésnek tekinti a hétfői munkát; kell a pénz a családnak, s az OTP-részletek kifizetésére.

Az 1970-es belvíz elárasztotta a putrikat, a községi tanács ezt a helyzetet arra használta fel, hogy meghirdesse a cigányok körében a lakásépítési programot.

— Nem volt könnyű dolgunk — emlékezik vissza **Gémes Ferenc** tanácselnök. — Sokan csak nehezen álltak rá, hogy kiköltözzenek, s építkezésbe fogjanak.

Többen a helyi Magyar—Bolgár Barátság Termelőszövetkezetben vállaltak munkát. Dolgoznak cigányok az állattenyésztésben, a rakodónál, az építőbrigádokban, heten a tojáshűtőben, betanított munkásként tevékenykednek. S ahogyan azt **Pinjungi Emil** üzemi vezető elmondta, a magyar és a cigány dolgozók munkája között nem lehet különbséget tenni.

Rostás Vendelné, Ibolya két éve dolgozik a tojáshűtőben:

— Hétre járunk, fél négyig tart a munkaidő. Korán kelek, útnakindítom a gyereket, a nagyot iskolába, a kicsit óvodába. Ugy van vele az ember fia, hogy csak jobb helyben dolgozni, mint távolabb. Így nem kell utazgatni, több idő jut a családra. Amikor itt végeztem, irány haza, főzni. A férjem Szegeden, a DELEP-nél dolgozik, s itthon ebédel.

Az 55 éves **Csurár Istvánt** nem találtuk a téészen, otthon van — mondták —, hónapok óta beteg.

— A lábam miatt vagyok kirúva, állandóan megdagad, sok-

szor úgy fáj, hogy alig bírok járni. Az a sok vályog, a múltban, a hideg és a víz, az kezdte ki a lábomat. Mondtam is mindig a gyerekeimnek, nem is tudjátok, milyen nehéz volt régen az élet. A fiút taníttattuk, húsipari szakmunkás lett.

— Most nincs itthon, mert katonára — folytatja **Csurárné** —, de jöjjenek csak beljebb, s nézzék meg, milyen szép képet hozott haza Pestről a Pistát!

Tessékelnék a tisztaszobába, de az üvegajtó kilincse a világ minden kincséért sem akar engedelmessé válni.

A tiszta, szépen berendezett szoba hengerelt falán ott ékeskedik a fiú hozománya, színes gigant poszter: egy erdőrésztlet. Előtte himzett terítővel letakart, kerek asztal, a kézimunkákból, subaszőnyegekből jutott a falra is.

— Mind én csináltam, hát persze — mondja **Csurárné**. — Amikor itthon kellett maradnom — 15 évig dolgoztam a téészen, s leszálalékoltak —, majd megboldogultam, annyira hiányzott a munka.

Sok mindenhez kiválóan ért **Csurárné** Nem tudtak olyan munkát osztani rá, hogy azt el ne végezze. Többnyire a zöld-ségtermesztésben dolgozott, palántázott, káposztát, paprikát, paradicsomot gondozott, kapált, hosszú esztendőket töltött kint, a földeken.

„...mi nem fogunk meghalni,
repül el tőlünk
lepkék szárnyaira
fesztett szírványjaival
[a nyár...]”
(Bari Károly verséből)

LADÁNYI ZSUZSA

„...egyre többen végzik el közülük a nyolc általánost”

Somogyi Károlyné felvételei
Gigant poszterrel a háttérben